

Ҳ.НУРМАТОВ, Н.НОРХЎҶАЕВ

МУСИҚӢ

КИТОБИ ДАРСӢ БАРОИ ДОНИШОМУӢЗОНИ СИНФИ
3-УМИ МАКТАБҲОИ ТАЪЛИМИ МИЁНАИ УМУМӢ

Нашри шашуми мукамалгардида

Вазорати таълими халқи Республикаи Ўзбекистон
ба нашр тавсия намудааст

Хонаи эҷодии табъу наشري ба номи Ғафур Ғулом
Тошканд – 2019

УЎК 78 (075)
КБК 85.31ya71
Н 87

Муқарризон:

Р. Абдуллоев – раиси Иттиҳоди оҳангсозони Ўзбекистон, Арбоби шоистани санъати Ўзбекистон, оҳангсоз;

Б. Максумова – омўзгори фанни маданияти мусиқии мактаби таълими миёнаи рақами 17-уми ноҳияи Юнусободи шаҳри Тошканд;

Ш. Ҳакимова – омўзгори фанни маданияти мусиқии мактаби таълими миёнаи рақами 281-уми ноҳияи Чилонзори шаҳри Тошканд.

– Дар ичрои устодатон гўш кунед!

– Бо ёрии устодатон сароед!

– Аҷоми дарс

Аз ҳисоби маблағҳои Бунёди мақсадноки китоби Республика чоп шудааст

Нурматов Ҳ., Норхўчаев Н.

Мусиқӣ: китоби дарсӣ барои донишомӯзони синфҳои 3-юми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ. Нашри 6-уми такмилёфта. Мутарҷим Ҷ. Эшонқулов Т.: Хонаи эҷодии таъъу нашри ба номи Ғафур Ғулом. 2019, – 108 саҳифа.

УЎК 78 (075)
КБК 85.31ya71

ISBN 978-9943-5550-6-8

© Ҳ.Нурматов, Н.Норхўчаев.
© Хонаи эҷодии таъъу нашри ба номи Ғ.Ғулом,
соли 2019

МУҚАДДИМА

Донишомӯзи азиз! Китоби «Муסיқӣ»-е, ки дар даст доред, чун дигар китобҳои дарсӣ бо шарофати Истиқлол рӯйи чопро дида, ба неъматҳои Истиқлол мубаддал ёфт.

Барои шумоён ҳар як китоби дарсӣ ва адабиёти таълимӣ мувофиқи мавқеаш азиз аст. Чунки онҳо дониш ва тафаккуротро ташаккул медиҳанд, ба сӯйи истиқбол равона месозанд.

Муסיқӣ инсонро ба дунёи савту оҳангҳои ғароиб даъват месозад, эҳсосоташро нозук, дидашро сайқал медиҳад, барои дӯст доштани зебогӣ ёд медиҳад.

Шумо дар синфи 3-юм баробари бодикқат шунидани оҳангҳои муסיқӣ малакаи дилангез ва хушоҳанг иҷро кардани сурудҳоро ёд мегиред, бо эҷодиёти оҳангсозони нав шинос мешавед, маҳорати муסיқиятронро боз ҳам бой мегардонед.

Сурудҳое, ки дар давоми сол месароед, шуморо дар рӯҳи садоқатмандӣ нисбати Модар-Ватан тарбия менамояд, мавзӯҳои бачагии хушбахтро тараннум мекунад. Аз ҳамин сабаб мазмуни оҳанг ва сурудҳоро чуқуртар дарк намоед, ягонагии сухан ва оҳангро дарк кунед, ба малакаи бо тарзи ифоданок ва хушоҳанг иҷро кардану пухта аз бар намудани он муваффақ гардед.

Муסיқӣ ва суруд тарона ба дилатон ҳузур, ба қалбатон шодию сурур бахшида, дар хондан ва фаъолиятон ба Шумо мудом ҳамроҳ гардад.

Муаллифон

ЧОРЯКИ ЯКУМ

ҚОИДАҲОИ СУРУДХОНӢ

1. Ҳангоми сурудхонӣ, қомататонро рост ва озод нигоҳ доред.
2. Ҳангоми сурудхонӣ, бо як маром нафас гиред, кифтҳоятонро набардоред. Нафасро сарфа карда, ба охири ҷумла нигоҳ намуда, ба як меъёр расонед.
3. Бандҳои овозҳои садоноки сурудро дароз карда, бандҳои овозҳои ҳамсадоро бошад, тез ва бурро талаффуз кунед.
4. Овозҳоятонро барои сабук ва форам баромадан, сурудҳоро бошад, барои ифоданок хондан ҳаракат кунед.
5. Ҳар як сурудро чуқур ва дарк карда сароиданро одат кунед.
6. Ҳангоми хор шуда сароидан ба овози бисёриҳо гӯш андозед ва барои ҷудо шуда намондани овозатон эътибор диҳед.
7. Ба ҳаракатҳои дастони омӯзгор бодикқат нигоҳ кунед ва барои аниқ иҷро кардани тамоми ишораҳо одат намоед.
8. Овозатон бахту боигариатон буданаширо фаромӯш накумед. Онро доимо чун гавҳараки чашматон нигоҳ доред ва эҳтиёт намоед. Бо овози солиму ҷарангосӣ гуфтани сухани хуб ҳам, суруд ҳам роҳати дил буданаширо фаромӯш накумед.

ГИМНИ ДАВЛАТИИ РЕСПУБЛИКАИ ЎЗБЕКИСТОН

Шеъри Абдулло Орипов

Оҳанги Мутал (Мутаваккил) Бурҳонов

Бо тантана

1. Сер- ку- ёш, хур

ўл- кам, эл- га бахт, на-

жот, Сен ў- зинг дўст- лар- га

йўл - дош, меҳ- ри- бон! Меҳ- ри-

бон! Яш - на- гай то а - бад ил-

му фан, и - жод, Шух - ра - тинг пор - ла-

син то - ки бор жа- ҳон!

Ол- тин бу во- дий - лар —

жон Ўз- бе- кис- тон, Аж - дод- лар мар - до - на ру - ҳи сен - га ёр! У - луғ

халқ қуд- ра- ти жўш ур- ган за - мон, О- лам-

ни маҳ-ли-ё ай - ла - ган ди- ёр! Бағ-ри

ган ди- ёр.

1. Серқуёш, ҳур ўлкам, элга бахт, нажот,
Сен ўзинг дўстларга йўлдош, меҳрибон!
Яшнагай то абад илму фан, ижод,
Шуҳратинг порласин токи бор жаҳон!

Нақарот:

Олтин бу водийлар – жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон,
Оламни маҳлиё айлаган диёр!

2. Бағри кенг ўзбекнинг ўчмас иймони,
Эркин, ёш авлодлар сенга зўр қанот!
Истиқлол машъали, тинчлик посбони,
Хақсевар, она юрт, мангу бўл обод!

Нақарот:

Олтин бу водийлар – жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон,
Оламни маҳлиё айлаган диёр!

ТАВАҚҚУФҲО

ТАВАҚҚУФ (ПАУЗА)-И ПУРРА

Агар дар ягон ҷойи суруд ё оҳанг бозистодани овозҳо ё ки нафас росткунӣ зарур бошад, аз таваққуф (аз аломатҳои таваққуфҳо) истифода бурда мешавад.

Чуноне ки ба мондани ҳархела будани, кашидавиҳои нотаҳо, таваққуфҳо низ кашидавиҳои ҳархела доранд.

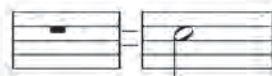
Таваққуфи пурра ба нотаи пурра дар ҳолати баробар буданаш, ин тавр навишта мешавад:

ТАВАҚҚУФИ НИСФӢ

Таваққуфи нисфӣ ба нотаи нисфӣ баробар аст.

Таваққуфи нисфӣ ин тавр навишта мешавад:

Машқи зеринро ба таваққуфи нисфӣ риоя карда месароем:

СЕБҲОИ НАҚШ (Нақш олмалар)

Шеърӣ Р. Толиб

Оҳанги Н. Норхӯҷаев

Шодон

Ол-ма-лар, нақш ол-ма-лар, Тоб-ла-на-ди қу- ёш - да.

Ол- ма- лар, нақш ол - ма-лар, Кўз о- ла-ди қа -раш - да.

Ол -ма-лар, нақш ол-ма-лар, Ол -ма-лар, нақш ол- ма- лар,

Ю-зи-да нур ўр-ма-лар. Ол- ма-лар, нақш ол- ма-лар,

Пи-ё-ла-дай йи-рик дир. Ол- ма-лар, нақш ол-ма-лар,

Меҳ-на-тим-га кў- рик - дир. Ол- ма- лар,нақш ол-ма-лар,

Ол-ма- лар, нақш ол-ма-лар, Ю-зи-да нур ўр-ма- лар

Ол- ма-лар, нақш ол-ма-лар, Ю-зи-да нур ўр-ма-лар.

МАКТАБИ МО

Шеъри **Н. Розик**
Мўътадил

Оҳанги **А. Меликов**

Эй мак - та - би маҳ - бу - би мо, О -

зо - да - ву - мат лу - би мо, Эй

лу - би мо, Ҳо - ло зи таъ - тил

о - ма - дем, Аз нав ба таҳ - сил

о - ма - дем, Ҳо - о - ма - дем.

Мо дар деҳи хуррам будем,
Бо дўстон ҳамдам будем,
Бо чўраҳо дар кўҳу дашт,
Кардем агарчи сайругашт.

Ту дар хаёли мо будӣ,
Зебову дилоро будӣ,
Оғўши худ бар мо кушо,
Дорем хеле тўҳфаҳо.

БА ХОТИР ОВАРЕД

Агар порчаҳои зерини оҳангро бо номҳои нота сароида бинед, суруди худатон омӯхтаро фаҳмида мегиред.

Бо тезии миёна

Саросема нашуда

ТАВАҚҚУФ (ПАУЗА)-И ЧОРЯК ВА НИМЧОРЯК

Шумо дар мавзӯи таваққуфҳо, бо нотаҳои пурра ва нисфӣ шинос шуда будед. Таваққуфи чоряк низ ба мисли нотаи чоряк ба кашидашавӣ ва андозаи худ соҳиб аст.

Таваққуфи чоряк дар ҳолате, ки ба нотаи чоряк баробар аст, ин тавр навишта мешавад:

Таваққуфи нимчоряк ба нотаи нимчоряк баробар аст.

Таваққуфи нимчоряк ин тавр навишта мешавад:

Машқи зеринро бо таваққуфи нимчоряк риоя карда месароем:

Шодон

Дар асари мусиқӣ таваққуфҳо гуногун шуданашро донистед. Оҳанги мазкурро шунавед, ба таваққуфи чоряки он мунтазам дар аввали зарба (такт) омаданаш эътибор диҳед:

ФИРЎЗА

Оҳанги **Ғуломҷон Рӯзибоев**

Сабук

ВАТАН

Шеъри **Озармеҳр**

Оҳанги **Н. Норхўчаев**

Мўътадил

Меҳ-ри Ва-тан қув- ват ҳаст, Раҳ-ба- ла-ди ваҳ- дат-
 аст, Ған- чи- на- и дав - лат аст,
 Ҷав-ҳа-ри пур-ҳик-ма- там, Маш-ъа-ла-и мил- ла - там.
 А - - - Машъ а-ла-и мил- ла - там.

1. Хоки Ватан, эй ҷавон,
Мол ба чашмат чу нон,
Пок бидор чун забон,
Чунки Ватан – Модар аст,
Ҳамчу падар хоҳар аст.
2. Меҳри Ватан қувват аст,
Раҳбалади ваҳдат аст,
Ганҷинаи давлат аст,
Ҷавҳари пирҳикматам.
Машъалаи миллатам.
3. Ҳарчӣ ба ҳифзи Ватан.
Бахшӣ ба он ҷону тан,
Зарраи хокаш ба ман
Гавҳари чашмонам аст,
Шӯълаи имонам аст.
4. Вориси даврони ту,
Соҳиби ирфони ту,
Ҷони ману ҷони ту,
Ҷону ҷаҳони Ватан,
Рамзу нишони Ватан...

Рустам Абдуллоев (1947)

Рустам Абдуллоев, ки дар шаҳри Хеваи Хоразми кӯҳан дида ба дунё кушодааст, барои равнақи санъати мусиқии республикаамон ҳиссаи муносиби худро гузошта меояд.

Операҳои «Шодимулк», «Садоқат», «Хива», балети «Таъзим ба Офтоб», 5 концерт барои фортепиано ва оркестри симфонӣ, бисёр таронаву романсҳо як қисми маҳсули эҷодиёти оҳангсоз мебошад. Ӯ аз соли 1995 инҷониб раиси иттифоқи Оҳангсозони Ёзбекистон мебошад.

Бисёр асарҳое, ки Рустам Абдуллоев таълиф намудааст, дар кишварҳои хориҷ Германия, Англия, Голландия, Миср иҷро гардида, хотири дӯстдорони мусиқиро хушнуд кардааст. Таронаҳои рангоранги эҷодкор, аз қабилӣ «Лолаҳои истиқлолем», «Суруди дӯстӣ», «Бачаҳои хандончашм», «Ба диёрам имрӯз ид», «Суруди шодӣ», «Суруди Наврӯз» барин аз 50 зиёд сурудҳои рангорангаш аз тарафи донишомӯзони ҷавон бо меҳру муҳаббат сароида мешаванд. Оҳангсоз Рустам Абдуллоев ният дорад, ки барои бачагон бисёр сурудҳои зебо таълиф намояд.

БАРРАЧА (ҚЎЗИЧОҚ)

Шеъри **Й. Сулаймон**

Оҳанги **Р. Абдуллоев**

Тези миёна

Бар-ра пе-чак, Са- ра пе-чак. Те-риб кел-дик

Юр- май дик-дик. Ки-сир, ки -сир, ки -сир, ки- сир.

Би-сир, би-сир, би -сир, би-сир. У-ни чай- на,

Ба, қў- зи- чоқ, У- ни чай-

на, Ма, қў - зи- чоқ.

1. Барра печак,
Сара печак.
Териб келдик
Юрмай дик-дик.
Кисир-кисир,
Бисир-бисир.
Уни чайна,
Ба, қўзичоқ.
Уни чайна,
Ма, қўзичоқ.

2. Мен ва Зайнаб,
Ҳар кун кўплаб,
Ҳар хил ўтлар
Териб деймиз:
Эгил, эгил,
Егил, егил,
Бўлгин семиз,
Ба, қўзичоқ.
Бўлгин семиз,
Ма, қўзичоқ.

ҲАРАКАТҲОИ ДИРИЖЁРӢ

Ҳангоми бо ҷамоа суруд иҷро кардан, ҳама дар як вақт барои бо ҳам ва як хел сарондан, дирижёр роҳбарӣ мекунад. Дирижёр иҷрои асарро бо ҳаракатҳои даст идора менамояд.

Шумоён хуб медонед, ки асарҳои мусиқӣ бо андозаҳои гуногун мешаванд. Аз ҳамин сабаб ҳаракатҳои дирижёрӣ ҳам мувофиқи андоза ҳар хел мешавад. Дониш ва малақаҳоямонро оиди дирижёрӣ мустаҳкам мекунем.

Андозаи ду чорякӣ

Ҳангоми ба андозаи ду чорякӣ дирижёрӣ кардан, аввал дастонамон ба паст, баъд ба боло ҳаракат мекунанд.

Ҳангоми дар ҳиссаи аввали пурқувват, дастонамон ба паст ҳаракат мекунанд:

Дар ҳиссаи дуюми беқувват бошад, дастонамонро ба боло мебардорем:

Акнун ба суруди андозааш 2/4 дирижёрӣ карда, месароем:

КУРТААМ (КЎЙЛАГИМ)

Шеъри П. Мўъмин

Оҳанги Д. Зокиров

Тези миёна

Ян- ги кўй-лак тик-ди- лар а- я- жо- ним бай-рам -да.

Се-вин- чим- га сиғ- ма- йин раҳ-мат де- дим

а- ям- га, Кўй- ла- гим, ҳо кўй- ла- гим,

кий-сам ке- лар ўй- на- гим.

БОРОНАК

Шеъри **Ч. Ҳошимӣ**

Оҳанги **Қ. Яҳёев**

Тези миёна

Чак чак бо-рон ме-бо-рад, Мо-ро шо-дон ме-до-рад.

О-би бо-рон ро-ҳат-бахш, Сав-ти бо-рон ме-фо-рад.

Чак чак, чак - чак, чак-чак, чак чак-чак, чак-чак-чак,

чак-чак, чак-чак, чак - чак, Чак-чак, чак-чак чак-чак чак

чак-чак, чак-чак-чак, чак-чак-чак чак - чак чак

Тоза шӯяд гулҳоро,
Боғу дашту саҳроро.
Борон равшан гардонад,
Табъу дилҳои моро,

Чак-чак, чак-чак, чак-чак, чак,
Чак-чак, чак-чак, чак-чак, чак.

ХУДАТОН ЁБЕД

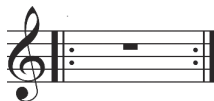
- Нотаи нисфӣ ба чанд нотаи чорякӣ баробар аст?
- Нотаи чорякӣ чӣ тавр шумурда мешавад?
- Чанд нотаи ҳаштякӣ ба чанд нотаи чорякӣ баробар аст? Чандтояш ба нотаи нисфӣ баробар мебошад?

– Ин чӣ гуна таваққуф аст? Он чӣ тавр шумурда мешавад?

– Дарозии нотаи ба ин таваққуф баробарро гӯед

Номи ин аломат чист? Вазифааш чӣ?

ҶАМОЛАК АЗ ГУЛИ ЛОЛА (ГУЛ ЛОЛАДАН ҶАМАЛАК)

Шеърӣ Қ. Ота

Оҳанги Н. Норхӯҷаев

Шӯҳ

Ранг - лар - га бой

ка - ма - лак

Яй - ра - та - сан ос- мон - ни

Яй - ра - та - сан жа- ҳон - ни Эз - гу - дан

бе-риб да - рак кўк гум - ба

зи - да ча-қин Ём ғир бор-лиқ -

ни ю -вар Қол -мас зар - ра - ча ғу - бор

ос - мон қалб - лар - га я - қин

Ка -ма-лак - жон ка -ма - лак ат-роф ен - гил -

о - су - да Яш-нар қиз-лар бо -ши-да гул - ло - ла-дан

жа -ма - лак

Гул - ло - ла - дан жа-ма-лак

МАШҚ МЕСАРОЕМ

Ҳангоми суруд хондан калимаҳоро фаҳмо ва равон талаффуз кардан муҳим мебошад.

Калима ва оҳанг якҷоя муҷассам гардида, ба шунаванда рафта расиданаш лозим.

Бо кӯмаки машқи зерин барои равнақи талаффуз ҳаракат мекунем:

Ҷон - нок, ҷон - нок саро ед,

А - ниқ бур - ро са-ро ед,

Қа - фо на - мон да ас-ло,

Бо - ҳам як - чо са ро-ед.

САВОЛҲО ОИД БА ҶАМЪБАСТИ ЧОРЯК

1. Гимни давлатии Республикаи Ёзбекистонро чӣ тавр шунавидан лозим?

2. Мусиқии таронаи «Ватан»-ро кӣ таълиф на-мудааст? Мазмуни онро нақл кунед?

3. Дар ин чоряк кадом асарҳои мусиқиро шу-нидед? Бо кадом оҳангсоз шинос шудед?

4. Кадом оҳанги рақсиро медонед?

5. Шумо ба асари чанд андозагӣ дирижёрӣ карда метавонед?

6. Таваққуфи чоряк то чанд шумурда меша-вад? Таваққуфи нимчоряк-чӣ? Ба ин таваққуфҳо (фосилаҳо) кадом нотаҳо баробар мешавад?

7. Кадом воситаҳои ифодаи мусиқиро омӯхтед? Воситаҳои ифода дар мусиқӣ барои чӣ зару-ранд?

8. Ба асари ду чоряка чӣ тавр дирижёрӣ карда мешавад? Ба асари се чоряка-чӣ?

9. Ба шумо чӣ гуна суруд ва оҳангҳо маъқул аст?

ЧОРЯКИ ДУЮМ

ДАСТА (АНСАМБЛ)-И САРОЯНДАГОН

Ду ва ё аз он зиёда гурӯҳи иҷрокунандагонро «даста» (ансамбл) меноманд.

Гурӯҳи сарояндагонро «даста (ансамбл)-и сарояндагон» меноманд.

ҶОНОН

Оҳанги **М. Мирзоев**

Сабук

ОЛТИН ПАХТАМ – ОППОҒИМ (ТИЛЛОИ САФЕД)

Шеъри **П. Мўъмин**

Оҳанги **Н. Норхўчаев**

Шодон

Ол - тин пах- там, бе- ғу-бо- рим — оп- по -

ғим, Ху-зур - жо- ним, мо-миқ-қи- нам —

юм- шо- ғим, Чи-ро- йи -дан

нур та-рал- ган чи -ро - ғим,

Ча-ман бўл - ди гул - ла - ринг-дан ҳар ё- ғим.

2. Пайкалларда термиласан йўлимга,
Оқ қушимсан, қўндираман қўлимга,
Ҳосилингдан шодлик тўлар қўнглимга,
Чаноқларда қайнаб турган булоғим.

ДАСТА (АНСАМБЛ)-И НАВОЗАНДАГОН

Гурӯҳи навозандагоне, ки асарҳои мусиқиро якҷоя бо як мақом иҷро мекунанд, «Гурӯҳи навозандагон» номида мешаванд. Дастаи навозандагон аз асбобҳои гуногун барпо карда мешавад. Дар он чунин асбобҳои мусиқӣ ба мисли рубоб, дутор, най, ғиччак, чанг, танбӯр, доира низ буданаш мумкин.

Ҳамчунин даста метавонад аз асбобҳои якхела низ барпо карда шавад. Масалан: дастаи рубобчиён, дуторнавозон, чангнавозон, доирачиён ва монанди инҳо.

УФОРИ 3 (РАҚСИ ДУХТАРОН)

Оҳанги халқӣ

Шӯх

ИҚБОЛАТРО САРОЯМ, ВАТАН

ЎЗБЕКИСТОН КЕМАСИ

Шеъри Ё. Мирзо
Шодон

Оҳанги И. Ҳамроев

Гун- ча-дир ор- зу- ла- рим, бир кун гул-дай

о- чи- лар. Йўл- ла- рим- га, юл- дуз-лар дас- та гул-дай

со- чи- лар, со- чи- лар (о). Со- чи- лар (о),

дас - та гул - дай со- чи- лар.

со- чи- лар со- чи- лар

1. Ғунчадир орзуларим,
Бир кун гулдай очилар.
Йўлларимга юлдузлар
Даста гулдай сочилар.

2. Менинг орзуим нима?
Яширмайман, айтаман:
Ясасам учар кема...
Ойга бориб қайтаман.

3. Кашфиётчи эгаси
Ракетага қўяр ном.
Ўзбекистон кемаси –
Жаҳонга айтар салом!

МУАЛЛИМ

Шеъри **М. Мирзоев** Оҳанги **Н. Бобокалонова**

Хушҳолона

Но - ми ту бо - шад, Вир- ди за - бон-

ҳо, Зи ту ги- рад илм,

Ҳар, фар-ди дун- ё. Бе ту на -до-

рад, Ҳеч ран - ге рӯз - гор.

Раҳ- о - мӯ- зи мо...

Ҳас - ти о- мӯз - гор.

2. Илму адабро
Аз ту андӯзем.
Одамгариро
Аз ту омӯзем.

Бе ту надорад
Нуре дабистон.
Номи ту бошад
Баробари ҷон.

Аз порчаҳои оҳанги зерин андозаи нотаро ёбед:

1)

2)

ФАРҲОД АЛИМОВ (1947 – 2014)

Оҳангсоз Фарҳод Алимов, ки бо таронаҳои худ, аз қабилӣ «Биз истиқлол эгалари», «Она тилим ўзбек тилим», «Аҳиллик-дўстлик», «Чаққон бола», «Оппоқ қандим» аз қалби бачагон ҷой гирифтааст, дар Тошканд таваллуд шуда, ба воя расидааст. Эҳтиёҷоти калон ба мусиқӣ ўро аз хурдӣ, сараввал барои омўзиши сирру асрори ғижжак, баъд бошад, барои аз бар кардани тахассуси оҳангсозӣ даъват сохт.

Имрўзҳо эҷодкори серқирра бисёр асарҳои мусиқӣ навиштааст, барои хор ва яккахонҳо бисёр таронаҳо таълиф намудааст. Асарҳои рангоранги ў барои оркестри симфонӣ, оркестри асбобҳои мусиқии мардумӣ аз мавҷҳои радио мунтазам садо медиҳанд.

ҚАНДИ САФЕДАМ

Шеъри П. Мўъмин

Оҳанги Ф. Алимов

Ҳазломез

Чой - га сол-сам те-риб – те-риб, Сен ке - та-сан
тез - да э-риб. Чой - га сол-сам те-риб –те-риб,
Сен ке- та-сан тез да э-риб. Оп- поқ қан-
дим, Юм- шоқ қан- дим.

1. Чойга солсам
Териб-териб,
Сен кетасан
Тезде эриб.
Оппоқ қандим,
Юмшоқ қандим.

2. Кир қўл билан
Ушламайман.
Увол қилиб
Ташламайман.

Оппоқ қандим,
Юмшоқ қандим.
3.Ширин бўлар
Ичган чойим.
Ҳамма сендан
Хурсанд доим.
Оппоқ қандим,
Юмшоқ қандим.

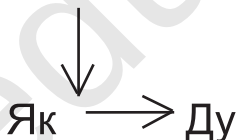
Андозаи се чорякӣ

Дар асарҳои мусиқӣ ба ғайр аз андозаи ду чорякӣ, андозаи се чорякӣ ҳам вучуд дорад. Оҳангҳое, ки дар ин андоза таълиф ёфтаанд, бисёр вақт барои ба рақс афтодан моилӣ пайдо мекунонанд. Ба он рақси валс мисол шуда метавонад.

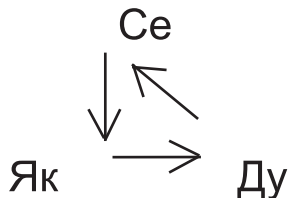
Ба андозаи се чорякӣ дирижёрӣ карданро омӯзед. Дар ҳиссаи аввали пурқувват даст ба паст меафтад:

Дар ҳиссаи дуюми беқувват дастро ба тарафи рост ҳаракат мекунонем:

Дар ҳиссаи сеюм бошад, дастамонро ба боло мебардорем:

Акнун ана ин сурудро сароида, бо дасти ростамон ба андозаи се чорякӣ дирижёрӣ мекунем:

АСБОБҲОИ МУСИҚИИ МИЛЛИАМОН

ИН АСБОБҲО ЧӢ ТАВР НАВОХТА
МЕШАВАНД?

ОРЗУҲОИ СОЛИ НАВ (ЯНГИ ЙИЛ ТИЛАКЛАРИ)

Шеъри П. Мӯъмин

Оҳанги Я. Шварс

Шодон

2. Янги йилга яхшиларни
Табриклаймиз, қувнаймиз.
Дангасалик, хафаликни
Кўнгиллардан қувлаймиз.

ОФТОБАКИ ЗАРРИНРЎ

Шеъри Н. Розик

Оҳанги Ҷ. Рустамова

Хушҳолона

Оф - то - ба - ки зар - рин - мӯ, Оф - то - ба - ки
зар - рин - рӯ. Ку - чо раф - ту ку - чо шуд?
Ча - ро пин - ҳон зи мо шуд?

2. Ё чомаи ӯ тунук?
Ё ки тарсид аз хунук?
Села, села зи ҳар сӯ,
Абрҳо омад ҷойи ӯ.

Нақарот:

Офтобаки зарринмӯ,
Офтобаки зарринрӯ.
Кучо рафту кучо шуд?
Чаро пинҳон зи мо шуд?

3. Пўстинҳашон афшонданд,
Барфи бисёр боронданд.
Ҳавзу ҷўйбор ях бубаст,
Шохи бед қариб шикаст.

Нақарот

БАРФ (ҚОР)

Шеъри **Зулфия**

Оҳанги **Ш. Ёрматов**

Тез

Ол- ча гу - ли бар- ги - дай. Ўй- наб у- чиб
ё - ғар қор. А- жаб қор -га қа-рай-ман,
Кў- зим- га яш- нар ба- ҳор. А - жаб қор- га
қа -рай -ман, Кў-зим-да яш - нар ба - ҳор.

2. Дарахтларнинг шохида
Қор яшнайдигудди гул.
Қия тепаликларнинг
Яхида ялтирар ул.

3. Чана тортган болалар
Телпагида паға қор.
Қийқириб ўйнашади,
Шодлигида бор баҳор.

САВОЛҲО ОИД БА ҶАМЪБАСТИ ЧОРЯК

1. Кадом намудҳои даста (ансамбл)-ро медонед?
2. Дастаи сарояндагон чӣ гуна мешавад?
3. Дастаи навозандагон чӣ гуна мешудааст?
4. Муаллифи суруди «Оппоқ қандим» кист?
5. Муаллифи суруди «Олтин пахта-оппоғим»-ро гуфта диҳед?
6. Дар ин чоряк бо кадом оҳангсозон шинос шудед? Кадом суруди онҳоро аз бар намудед?
7. Дар ин чоряк ба шумо кадом сурудҳо ва оҳангҳо бештар маъқул шуд?

ЧОРЯКИ СЕЮМ

МУҲОФИЗНИ ОЯНДАИ ВАТАН

МАРШ

Оҳанги Ч. Бизе

Бо суръати маршона

СУРУДИ АСКАРИ ЧАВОН (ЁШ АСКАРЛАР ҚЎШИҒИ)

Шеъри С. Барноев

Оҳанги С. Ҷалил

Бо суръати маршона

Биз- лар бо- тир ёш жанг-чи, Си- нов-лар-да чи- ниқ- қан.

Си- нов- лар- да чи- ниқ- қан. У- чув- чи- миз

ҳам танк-чи Машқ-лар-да го - либ чиқ-қан.

Ол- га – бу биз- нинг ши-ор, Саф- да ту- ра-

миз а- дл. Ти- зи- либ тур- на - қа- тор,

Қа- дам таш- лай- миз да- дил.

1. Бизлар ботир ёш жангчи
Синовларда чиниққан.
Учувчимиз ҳам танкчи
Машқларда ғолиб чиққан.

Нақарот:

Олға – бу бизнинг шиор,
Сафда турамыз адл.
Тизилиб турнақатор,
Қадам ташлаймиз дадил.

2. Дўстга фидо жонимиз,
Очиқ дастурхонимиз.
Ўзимиздай мустаҳкам
Эътиқод, иймонимиз.

Нақарот

3. Тобланамиз ёзу қиш,
Кўриб қўйинг, меҳмонлар,
Қар биримиз Алпомиш,
Биз бўлажак посбонлар.

Нақарот

ШУНАВЕД ВА ЁБЕД

Порчаҳои оҳангҳои зерин аз кадом сурудҳо гирифта шудаанд? Номҳои онҳоро гӯед ва бо нота сароед.

Чоннок

Шодон

Акнун бигӯед, ки оҳанги сурудҳои мазкурро кадом оҳангсозон эҷод намудаанд?

Номи шоироне, ки шеърҳои онҳоро эҷод кардаанд, магар дар хотиратон ҳаст? Аз ин сурудҳои додашуда кадомашон ба Шумо бештар маъқул шуданд? Барои чӣ?

ВОСИТАҲОИ ИФОДАИ МУСИҚӢ

Мусиқӣ як навъи санъат мебошад. Он бо ёрии дароз кашидашавӣ ва баландии гуногуни овозҳо образ (симо) меофарад. Асоси мусиқиро оҳанг ташкил дода, **андоза, усул, суръат** ва **аломатҳои динамикӣ**, воситаи ифодаи мусиқӣ ба ҳисоб меравад.

Алоқамандии байниҳамдигарии овозҳои мусиқиро **оҳанг** меноманд.

Дар такт бо як маром ҷойи худро иваз карда истодани ҳиссаҳои пурқувват ва камқувватро, **андоза** меноманд.

Ба як маром омадани қисмҳои пурқувват ва камқуввати овозҳои мусиқиро, **усул** меноманд.

Бо тартиби муайян алоқаманд будани овозҳои мусиқиро, **парда** меноманд.

Тезии оҳангро, **суръат** меноманд.

Аломатҳое, ки пурқувват ё камқуввати ҷарангосии оҳангро нишон медиҳад, **аломатҳои динамикӣ** номида мешавад.

ОҲАНГИ ХОРАЗМ

Оҳанги халқӣ

Шӯх

ЎЗБЕГИМДАН АЙЛАНАЙ

Шеъри **Ҳ. Раҳмат**

Оҳанги **Н. Норхўчаев**

Бо суръати маршона

Ўз - бе - кис - тон о - на юрт, Дун - ё - да дур -

до - на юрт. Хал - қи тан - ти, меҳ - нат - каш,

Хал - қи тан - ти, меҳ - нат - каш,

Дўст-лик-да я - го - на юрт.

Ҳам - ма - ни тенг сий - лай - ди, Тинч - лик, о - мад ти - лай - ди.

Ҳам - ма - ни тенг сий - лай - ди, Тинч - лик, о - мад ти - лай - ди,

Ўй - ла - га - ни ях - ши - лик, Кун - дан - кун - га гул - лай -

4 – Мусиқӣ, барои синфи 3-ум.

49

ди.

1. Ўзбекистон она юрт,
Дунёда дурдона юрт.
Халқи танти, меҳнаткаш,
Дўстликда ягона юрт.
Ҳаммани тенг сийлайди,
Тинчлик, омад тилайди.
Ўйлагани яхшилик,
Кундан-кунга гуллайди.
2. Қалбидек пок осмони,
Бутдир иймон, виждони.
Феъли кенгдир, шу сабаб,
Тўкиндир дастурхони.
Ўзбегимдан айланай,
Ўзбегимдан ўргилай.
Мен ҳам шу юрт фарзанди,
Хизматига шайланай.

АЛОМАТҲОИ ДИНАМИКИИ МУСИҚӢ

Оҳангсозон ҳангоми ҷараёни навиштани ягон асари мусиқӣ қисми муайяни онро ба мақсади пурқуввату суст иҷро намудан, бо аломатҳои махсус нишон медиҳанд. Аломатҳои мазкур барои хушоянду ҷилдор шунидани асар кӯмак мерасонад.

Дар мусиқӣ аломатҳои мазкур «аломатҳои динамикӣ» номида мешавад.

Дар поён аломатҳои динамикии асосӣ нишон дода шудаанд, ки онро доништа гиред:

f – (форте) – пурқувват

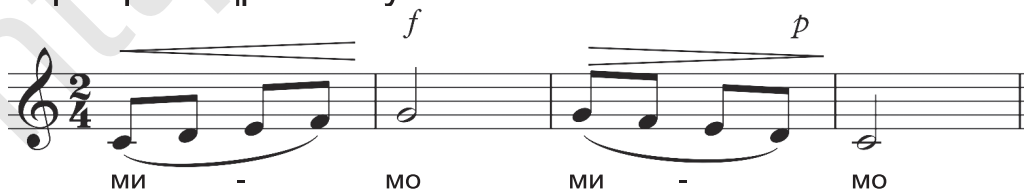
p – (пиано) – беқувват

Акнун бо аломатҳои оҳиста-оҳиста пурқувват ва сусткунандаи овозҳо шинос мешаваем:

 – Ин аломати оҳиста-оҳиста баланд кунандаи овоз буда, «крешчендо» гуфта хонда мешавад.

 – Ин аломати оҳиста-оҳиста паст кунандаи овоз буда, «диминуендо» номида мешавад.

Ба аломатҳои динамикӣ риоя карда, машқи зеринро иҷро мекунем:

ТОҚЇ ДЎХТАМ (ДЎППИ ТИКДИМ)

Шеъри Т. Тўла

Оҳанги М. Левиёв

Саросема нашуда

АЛОМАТҲОИ АЛТЕРАТСИЯ

Нотаҳои ҳафтзинадори асосӣ, ки дар садопардаҳо ҷойгир шудаанд, дар вақтҳои зарурӣ бо нимпарда баланд ё ки бо нимпарда паст шуданашон мумкин аст. Дар ин маврид аз аломатҳои махсус истифода бурда мешавад. Ва ин аломатро, «аломатҳои алтератсия» меноманд.

Аломатҳои алтератсия # «диез», $\flat$ «бемол», $\natural$ «беккар» номида мешаванд. Ин аломатҳо дар навишти нота ба аввали нота гузошта, баъди номи нотаҳо гуфта мешаванд. Дар асарҳои мусиқӣ аломатҳои диез ва бемолро баъди калида сол менависанд.

ЛОЛАЧА

Оҳанги халқӣ

Шӯхтар

f (p)

tr

f (p)

f (p)

f (p)

ДИЕЗ

Диез # аломати нотаест, ки ним парда, яъне ним зина баланд шудани овозро мефаҳмонад. Дар роҳи нота он чунин навишта мешавад:

до-диез

фа-диез

сол-диез

Суруди зеринро якҷоя месароем ва дар нотаҳои он аломатҳои зарурии ба «диез» тааллуқдоштаро муайян мекунем.

ГУЛ ТЕРДИ ГУЛЛАР

Шеъри **П. Мӯъмин**

Оҳанги **Н. Норхӯҷаев**

Шодон

1. Ў - ғил - бо - ла, қиз - бо - ла

Қир - дан тер - ди

гул - ло - ла

Қа - ра, сан гиз

у - лар -

-га, У-лар ўх-шар гул лар -га.
 Гул тер-ди, гул тер - ди, Гул тер-ди гул- лар.
 Эҳ, қа - ранг, ранг-ба-ранг, гул тер-ди қўл-лар. Гул тер-ди,
 гул тер - ди, Гул тер-ди гул-лар, Эҳ, қа - ранг
 ранг-ба-ранг гул тер-ди қўл - лар.

2. Гуллар териб озмунча,
 Ўйнадилар тўйгунча.
 Ҳар томонга чопдилар,
 Янгиларин топдилар.

Нақарот.

3. Қуёшда товландилар,
 Чаманда товландилар.
 Дўстларига атайлаб
 Гул тердилар авайлаб.

Нақарот.

БЕМОЛ

Бемол $\flat$ — аломати нотаест, ки ним парда пасттар кардани овозро нишон медиҳад. Дар роҳи нота он дар шакли зерин навишта мешавад:

ми-бемол

си-бемол

Бемол ҳамчун аломати диез дар аввали нота навишта шуда, баъди нота хонда мешавад.

Бисёр вақт барои бо пардаҳои минор офаридани асар, аломати бемол истифода мешавад:

ре-минор

Акнун оҳанги зеринро шунавед ва дар он ба ғайр аз бемоли «Си» боз дар кадом нота аломати бемол гузошта шударо ёбед:

ОРУХОН

Оҳанги халқии қароқалпоқ

Тези миёна

ПУДИНАИ БОҒИ

Шеъри **А. Воситзода**

Оҳанги **З. Шаҳидӣ**

Шӯх

ПОРЛАР КАМАЛАК

Шеъри **Ҷ. Ҷабборов**

Оҳанги **Н. Норхўчаев**

Тез

Пор-лар ка-ма-лак, пор - лар.

Ўй - нар ка - па - лак, ўй - нар

Қай- нар су- ма - лак,

Қай - нар су - ма - лак, Нав - рӯ -

зи о - лам.

Уч - гил вар - ра - гим, Зар-рин пар - ра - гим,

Нур жа - ма - ла - гим Нав - рӯ

зи о - лам. Ос - мон бе - лан - чак,

Ой - дир ке - лин - чак,

Фар - занд ке - ла - жак Нав - рӯ - зи о - лам.

Нав - рӯ - зи о - лам.

CODA

Нав - рӯ - зи о - лам.

БЕКАР

Агар ба аввали ягон овози маълум, аломатҳои диез ё худ бемол гузоштаро бекор карда, зарура-ти ба ҳоли аслиаш овардани овоз пайдо шавад, аломати «бекар» $\natural$ – (аломати нотаи мусиқӣ, ки таъсири диез ва бемоли оҳанги пештараро рафъ мекунад) истифода мегардад. Аломати мазкур дар шакли зерин навишта мешавад:

фа-диез фа-бекар

си-бемол си-бекар

Дар асари мазкур бо кӯмаки аломати бекар овозҳои фа-диез ва до-диез бекор карда, дар асл ба ҳолати «фа» ва «до» оварда шудааст.

Нотаро бодикқат мушоҳида кунед ва ҳолатҳои бекарро худатон ёбед.

РАҚС

Оҳанги халқии ўзбек

Сабук

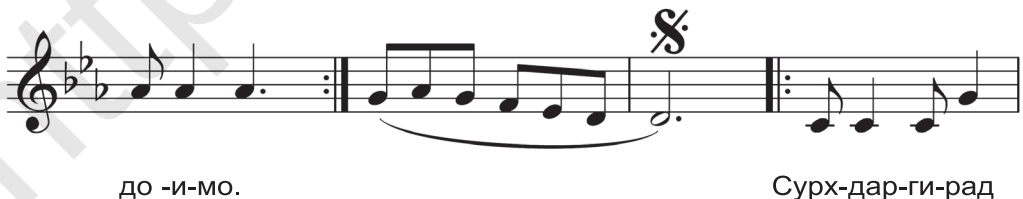

ЧАРОҒАКИ РАҲНАМО (СВЕТОФОР)

Шеъри **А. Бобочон**
Мўътадил

Оҳанги **Ш. Шарифов**

1. Мо се бородаронем,
Шафиқу меҳрубонем.
Бо чашми сурху сабз-зард,
Шому саҳар тобонем.

2. Ҳамчиҳатем доимо,
Чорраҳа ин ҷойи мо.
Бар мошину бар одам,
Роҳбаладем доимо.

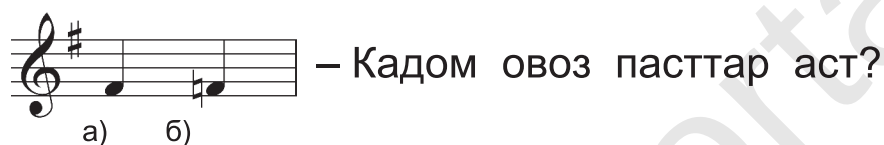
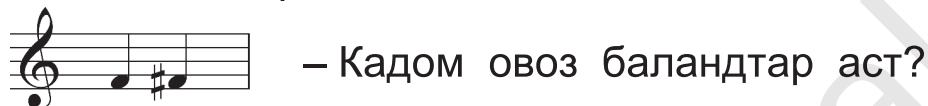
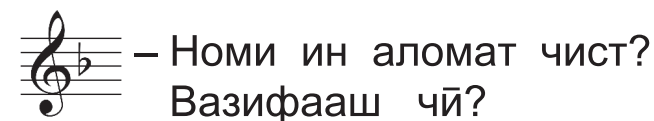

3. Ранги сабзи чароғак
Мекушояд ба мо роҳ.
То нашавад фурузон
Нагузар аз гузароҳ!

4. Шаҳри мо – шаҳри калон
Мошинҳояш бешумор.
Вақти гузаштан аз роҳ
Қоидаро нигоҳ дор!

Худатон ёбед

Кадам аломатҳо «Аломатҳои алтератсия»
номида мешаванд?

Дар овозпарда байни кадом нотаҳо нимпарда
аст?

Дар чандум мисол се овози минор дода шу-
дааст?

Барои сохтани се овози маҷор кадом овоз на-
мерасад?

САВОЛҲО ОИД БА ҶАМЪБАСТИ ЧОРЯК

1. Ба воситаҳои ифодаи мусиқӣ чиҳо дохил мешавад?

2. Дар мусиқӣ аломатҳои алтератсия барои чӣ лозиманд? Барои ба ҳоли худ овадани овозҳое, ки бо диез баланду ё ки бо бемол паст карда мешаванд, кадом аломат истифода мегардад?

3. Кадом суруд ва мусиқии оҳангсоз Надим Норхӯҷаев дар хотиратон мондааст?

4. Дар мусиқӣ аломатҳои динамикӣ кадом вази-фаро иҷро мекунад? Барои пурқувват кардани овозе, ки бо аломати пиано оҳиста иҷро мегардад, кадом аломат гузошта мешавад?

5. f – ин чӣ гуна аломат аст ?

– ин чӣ?

6. p – ин чӣ гуна аломат аст?

– ин чӣ?

7. Дар ин чоряк ба шумо кадом оҳангҳо ва сурудҳо писанд омад?

ЧОРЯКИ ЧОРУМ

БАНД ВА НАҚАРОТ

Ба Шумо маълум аст, ки оҳангҳо ҳам, суруд (тарона)-ҳо ҳам бо ҳаҷм ва мураккабии тарзи иҷро гуногун мешаванд. Сурудҳои аз ҳама оддӣ банд ва нақаротдор мебошанд. Ин қабил сурудҳои шаклан оддиро шумоён бисёр иҷро кардаед. Онҳо одатан аз чанд банд ва баъди ҳар як банд аз нақарот иборатанд, ки як хел суханони такроршаванда доранд. Дар суруд аввал банд, сипас нақарот иҷро мегардад.

«Гимни давлатии Республикаи Ўзбекистон», ки дар чоряки якум шумоён шунавидед, суруди «Муаллим», ки дар чоряки дуюм ва суруди «Сумалак энг керак»-ро дар чоряки сеюм иҷро кардед, аз банду нақаротҳо иборатанд ва боз бисёр дигар сурудҳо аз ҳамин қабил сурудҳои шаклан оддӣ ба ҳисоб мераванд. Дар чоряки чорум ҳам як-чандтои онҳоро иҷро мекунед.

Номҳои дигар сурудҳои шаклан оддиеро, ки худатон медонед, гӯед.

ВАЛСИ БАҲОР

Оҳанги М. Мирзоев

Тези миёна

НАВРЎЗ

Шеъри Н. Чўрахонзода
Оҳанги Ч. Обидпур

Шодон

Нав - рӯ - зи ди - ёр о - мад, (ла - ла - ла - ла
ла - ла - ла - ла - ла - ла) Пай - ғо - ми ба - ҳор
о - мад, (Ла - ла - ла - ла - ла - ла - ла - ла) Дар
мав - си - ми кор о - мад. Нав - рӯз му - бо -
1. рақ бод! Дар 2. рақ бод! Нав - рӯз, Нав -
рӯз, Нав - рӯз му - бо - рақ бод! Нав -
рӯз, Нав - рӯз Нав - рӯз му - бо
рақ бод! Нав - рӯз му - бо рақ бод!

БО НОТА САРОЕД

Ҳабибулло Раҳимов

(соли 1946 таваллуд ёфтааст)

Ҳабибулло Раҳимов, ки дар самтҳои мухталифи санъати мусиқӣ пурсамар эҷод мекунад, барои инкишофу ғанӣ сохтани таронасароии бачагон ҳиссаи худро мегузорад. Бисёр асарҳои калони ӯ натавонанд дар Ёзбекистон, балки дар кишварҳои хориҷ ҳам шӯҳрати беандоза пайдо намудаанд. Як қатор сурудҳои вай, ки барои донишомӯзони ҷавон навишта шудаанд, аз қабилҳои «Дӯмбоқчалар кӯшиғи», «Боғча опам», «Ой боламиз-той боламиз», «Мен ғунчамаи», «Она юрт» дар озмунҳои республикавӣ соҳиби мукофотҳо гардидаанд. Оҳангсоз дар самти мусиқии мумтози ҷаҳон ҳам пурсамар эҷод менамояд. Опера, драма ва мазҳакаҳои мусиқӣ, ҳамчунин як қатор асарҳои, ки барои оркестрҳои гуногун аз тарафи ӯ навишта шудаанд, аз эҷодкори серқирра будани Ҳабибулло Раҳимов гувоҳӣ медиҳад.

ТОМ БОШИДА ҚИЗҒАЛДОҚ

Оҳанги Х. Раҳимов

Тез

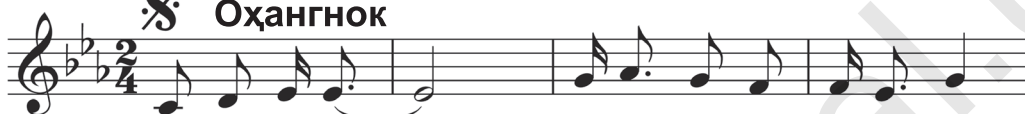
МАН ҒУНЧА ҲАСТАМ (МЕН ҒУНЧАМАН)

Шеъри Н. Нарзуллоев

Оҳанги Ҳ. Раҳимов

Оҳангнок

Мен ғун-ча-ман, ба-ҳор бўл-гим ке-ла-ди,

Мен шаб-нам-ман, на-ҳор бўл-гим ке-ла-ди.

Мен зар-ра-ман, О-лам бўл-гим ке-ла-ди,

Мен бо-ла-ман, О-дам бўл-гим ке-ла-ди,

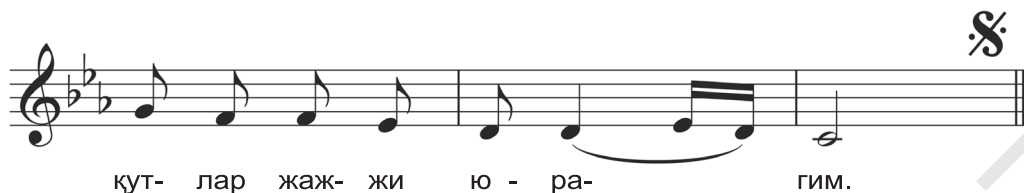
Юрт-лар кўп-дир бир-би-ри-дан зи-ё-да, Ўз-бе-кис-тон

ғў-зал ди-ёр дун-ё-да, Ҳур ўл-кам-да

бахт-ли я-шаш-ти-ла-гим, Ис-тиқ-лол-ни

1. Мен – ғунчаман, баҳор бўлгим келади,
Мен – шабнамман наҳор бўлгим келади.
Мен – зарраман олам бўлгим келади,
Мен – боламан одам бўлгим келади.

Нақарот:

Юртлар кўпдир бир-биридан зиёда,
Ўзбекистон гўзал диёр дунёда.
Ҳур ўлкамда бахтли яшаш – тилагим,
Истиқполни қутлар жажжи юрагим.

2. Мен жилғаман, уммон бўлгим келади,
Мен – ёғдуман, чўлпон бўлгим келади.
Мен – учқунман, бўлгим келар аланга,
Фарзанд бўлиб ярай азиз Ватанга!

Нақарот

Пётр Илич Чайковский (1840–1893)

Оҳангсози бузурги рус П.И.Чайковский табиат ва бачагонро хеле дӯст медошт. Ӯ барои бачагон бисёр оҳанг ва таронаҳоро дар мавзӯҳои муҳталиф эҷод намудааст. Аз албоми бачагонаи ӯ, ки барои фортепиано таҳия намудааст, як қатор асарҳо, аз қабили «Марши сарбозчаҳои чӯбӣ», «Бозии асп», «Пиразани бадхоҳ» ҷой гирифтаанд. Асарҳои мазкурро донишомӯзони хурдсол бо шавқу завқӣ баланд мешунаванд.

МАРШИ САРБОЗЧАҲОИ ЧҶБӢ

Оҳанги П.И. Чайковский

Сабук, шодона

The musical score is written for piano and consists of five systems, each with a treble and bass staff. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 4/4. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, beams, and slurs. A large, light gray watermark 'UZEDU.ONLINE' is diagonally across the page.

The musical score is written for piano and consists of five systems, each with a treble and bass staff. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals.

ПУРСИШҲО

Шеъри **Ҷ. Ҳошимӣ**

Оҳанги **Ҷ. Обидпур**

Хушҳолона

Бод ча- ро кӯ - ба -кӯ, Ме - ва - за - ду

ме - ва - зад Об ча - ро қў - ба - қў

Ме - ха - за - ду, ме - ха - зад?

Об ча -ро каб - ка - буд?

Хок ча- ро сип - си - ёҳ?

Сур - ху са - фе - ду бу - нафш,

Бод чаро кӯбакӯ,
Мевазаду мевазад.
Об чаро ҷӯбаҷӯ,
Меҳазаду меҳазад?

Об чаро кабкабуд?
Хок чаро сипсиёҳ?
Сурху сафеду бунафш,
Рӯяд аз онҳо гиёҳ?

СУРУДИ БАЧАГИИ ХУШБАХТ (БАХТЛИ БОЛАЛИК ҚЎШИҒИ)

Шеъри **Ҳ. Муҳаммад**

Оҳанги **Н. Норхўҷаев**

Шодон

Кел -дик биз- лар саф тор -тиб қа - тор

Қў-ши-ғи-миз баралла куй-лаб. Бу-лоқ - лар-ни со - ғин-

дик так -рор, Дам о-ла-миз бағ-ринг-да ўй-наб.

Салом,салом болалик ё-зи, Салом гў-зал ла-гер кучо-

ғи. Са-лом, кўк - да қуш-лар пар-во -зи, Са-лом, тоғ-

лар соғ-лик ў- чо - ғи, са - лом, кўк - да қуш-лар пар-во-

зи Са -лом, тоғ - лар соғ-лик ў - чо - ғи.

МУВОФИҚИ АНДОЗАҲОИ ИН ПОРЧАҲОИ СУРУД ХАТҲОИ ЗАРБА (ТАКТ)-РО ГУЗОШТА БАРОЕД

КУЛЧА НОН

ЛЎХТАКАМ

АЪЛО МЕХОНЕМ

ВАЛСИ БАҲОР

СУРУДИ АРЧА

Такроп кунед

МАҶОР ВА МИНОР

Оҳанги сохти маҷор шӯҳ ва ҷозибанок шунида мешавад.

Аз нотаи «До» овозпардаи маҷори зеринро бо кӯмаки ишораи дирижёрии омӯзгоратон сароед.

Оҳанги сохти минор ғамгин ва маъюс шунавида мешавад.

Овозпардаи «Ля минор»-ро бо кӯмаки ишораи дирижёрии омӯзгоратон сароед.

Оҳангҳоеро, ки дар сохти маҷор ва минор навишта шудаанд, пухта аз бар намоед ва аз ҳамдигар ба зудӣ фарқ кунондани онҳоро омӯzed.

Се овози пардаи минор чун се овози пардаи маҷор дар зинаҳои I, III, V овозҳо сохта мешавад. Сохти «Ре-минор»-ро якҷоя месароём:

Акнун овозҳои зинаи I, III, V -ро ёфта месароём:

Ин се овози «Ре-минор» номида мешавад.

Зинаи III-и се овози минор нисбати маҷор як қадар маъюс ва сабук сароида мешавад.

БИБИГУЛ

Оҳанги халқии қароқалпоқ

Сабук

СЕОВОЗЇ

Овозпардаҳои дилхоҳи маҷор ва минор дорои се овози барқарор мешавад. Онҳо аз зинаҳои I, II ва V-и сохти овозҳо ташкил меёбанд.

Се овози пардаи маҷорро меёбем. Барои ин аввал нотаҳои овозпардаро якҷоя месароём:

Акнун нотаҳои дар зинаҳои I, III, V ҷойгир бударо месароём:

Ана бо ҳамин овозҳо сеовозии «до маҷор» номида мешавад.

Акнун дар асоси сеовозӣ машқҳои сурудро месароём:

ПАРДА ВА НИМПАРДА

Дар байни овозҳои мусиқӣ масофа мавҷуд аст. Ин масофа бо парда ва нимпарда чен карда мешавад. Парда ба ду нимпарда баробар аст. Ё ки пардаи дунисфӣ як пардаро ташкил медиҳад.

Барои возеҳ тасаввур кардани парда ва нимпарда ба тугмачаҳои (клавишҳои) пианино нигоҳ мекунем. Масофаи байни ду тугмачаи сафед, ки дар байнашон тугмачаи сиёҳ ҷойгир шудааст, **як парда** номида мешавад.

Баръакс, агар дар масофаи байни ду тугмачаи сафед сиёҳ набошад, **нимпарда** номида мешавад.

До, ре, ми, фа, сол, ля, си, до

1 парда 1 парда нимпарда 1 парда 1 парда 1 парда нимпарда

Акнун машқи суруди зеринро сароед:

Мо- ён су- руд сар кар- дем.

САВОЛҲО ОИД БА ҶАМЪБАСТИ ЧОРЯК

1. Асбоби ғижжак бо кӯмаки чӣ навохта мешавад?

Рубоб-чӣ? Чанг-чӣ?

2. Фарқи банд ва нақарот дар чист?

3. Мазмуни суруди «Наврӯз»-ро фаҳмонда диҳед?

4. Бо мақсади ним парда паст кардани овоз кадом аломати алтератсия истифода мешавад? Барои баланд кардани овоз-чӣ?

5. Дар ин чоряк бо кадом оҳангсоз шинос шудед?

6. Кадом сурудҳои халқии тоҷик ва ўзбекро медонед?

7. Ба шумо бештар суруд хондан писанд аст ё мусиқӣ шунавидан?

8. Дар ин чоряк ба шумо кадом сурудҳоро, ки аз бар кардед ва шунидед бештар маъқул шуд?

ЗАФАР

Оҳанги халқӣ

Сабук

ЛАЙЛАК

Шеъри **Уйғун**

Оҳанги **Ғафур Қодиров**

Тези миёна

ГАРДУНИ СЕГОҲ

Аз мақоми «Сегоҳ»

Саросема нашуда

САМОИ ДУГОҲ

Оҳанги халқӣ

Саросема нашуда

ҲОЙ, ЛОЛА

Оҳанги халқии ўзбек

Эргаш Шукруллоев аз нав таҳия намудааст

Тези миёна

НАВРЎЗ ОМАД (НАВРЎЗ КЕЛДИ)

Шеъри Ё. Хўцаев

Оҳанги Л. Мучдабоева

Шодон

Ер - ни қиз - ди - риб қу - ёш,

Боғ - лар - га кел - ди кўк - лам. Ма - ҳал - ла оч -

ди чи - рой, Ат - роф гў - зал, тур - фа ранг. Нав -

рўз кел - ди! Янг - рар кар - най, Бай - рам га тез

ке - линг - эй, Ё - зиб а - жиб дас - тур - хон, Ку -

тар бу - гун Ўз - бе - кис - тон. Ку -

1. Ерни қиздириб қуёш,
Боғларга келди кўклам.
Маҳалла очди чирой,
Атроф гўзал, турфа ранг.

Нақарот:

Наврӯз келди!
Янграр карнай,
Байрамга тез келинг-эй,
Ёзиб ажиб дастурхон,
Кутар бугун Ўзбекистон.

2. Наҳордан куй-қўшиқ-ла
Совға-саломин созлар.
Йиғилинглар, болалар,
Кутар масхарабозлар.

Нақарот

3. Оқсоқол мўйлов бураб,
Қаранг, шодон кулади:
– Хуш кўрдик, Наврӯзим,
Сен-ла шодлик келади.

Нақарот

КАБЎТАРИ МАН

Шеъри У. Раҷаб

Оҳанги Т. Сатторов

Хушҳолона

Мушарраф

Бо-лу, па-рат - ку-шо би - ё, Ка - бў - та - ри
Ни-шин ба рӯ - йи бо-ми мо, Ка - бў - та - ри

1. ман. 2. ман

Би - ё, ки си - ла ме - ку - нам,

Бо-лу, па-рат - ро. Би - ё, би - ё, ки ме - ба-рам,

Ту -ро ба ҳар чо.

Болу парат кушо, биё,
Кабӯтари ман.
Нишин ба рӯйи боми мо,
Кабӯтари ман.

Н а қ а р о т:

Биё, ки сила мекунам
Болу паратро.
Биё, биё, ки мебарам
Туро ба ҳар ҷо.

Биё, биё, ки мениҳам
Лона бароят.
Биё, биё, ки медиҳам
Дона бароят.

Н а қ а р о т:

Биё, ки сила мекунам
Болу паратро.
Биё, биё, ки мебарам
Туро ба ҳар ҷо.

БОЗГАШТИ САРБОЗ

Шеъри **А. Қодирӣ**

Оҳанги **А. Солиев**

Хушҳолона

1. Эй ма-ҳи эй ма-ҳи хуш-лаҳ-ча-и

ши-рин а- до Бо ка-мо-ли меҳр сӯ-ят

бин-га-рам.

Бо-ғи хус-нат ҳаст дар нашъ-у на-мо,

Нав-ба-ҳо-рон-

ро ша-бе-ҳи дил-ба-рам. Нав-ба-ҳо-рон-

ро ша-бе-ҳи дил-ба-рам.

БОБОМ УЛУҒ ЁШИДА

Шеъри **Э. Раҳимов**

Оҳанги **Ғ. Қодиров**

Хушҳолона

Бо-бом у - луғ ё - ши - да (ё - ши - да), Кат-та иш-лар
 бо - ши - да (бо-ши - да), Шо-гирд-ла-ри ба - ҳо - дир,
 Тер-тў - ка - миз қо - ши- да. Тер-тў - ка - миз қо - ши- да.
 Тер-тў - ка - миз қо - ши- да. Тер-тў - ка - миз қо - ши- да.
 Тер-тў - ка - миз қо - ши- да.

Бобом улуғ ёшида,
 Катта ишлар бошида,
 Шогирдлари баҳодир,
 Тер тўкамиз қошида.

Бобом асл паҳлавон,
Шердек ошар қир, довон.
Боғ яратар, гул тарар,
Омон бўлсинлар, омон.

Деган: «Касбинг улуғла,
Яхши ишни қутлуғла».
Силаб аста бошимиз,
Деган: «Бахтинг қўриқла».

ЎЗБЕКИСТОНАМ

Шеъри **С. Кенча**

Оҳанги **А. Амонов**

Миёна

1. Ман, ки фар-зан- ди Ўз- бе- кис - то- нам

Вай бу- вад чун мо- да- ри чо- нам

Ва- та- нам ҳа- ёт Ўз- бе- кис - то- нам

Ман ба вас- фаш су - руд ме- хо-

нам шам-си то- бо- нам.

ФОХТАК (КУККУ)

Шеъри Тўлқин

Оҳанги И. Ҳамроев

Оҳиста

Ме - нинг се - вик - ли қу - шим, ту - та - ман каф -

тим - да сув. Сен га дир шўх қў - ши -ғим,

Как-ку, как-ку как-ку-жон, как- ку! Сен-га-дир шўх

қў- ши -ғим, как-ку как-ку как-ку-жон, как-ку

1. Менинг севикли қушим,
Тутаман кафтимда сув.
Сенгадир шўх қўшиғим,
Какку, каккужон, какку!
2. Елкамга қўн, майлига,
Кўзларинг мунчоқ, кўзгу.
Бошлар боғлар сайлига,
Какку, каккужон, какку!
3. Баланд, баланд учасан,
Жажжи қалбимга орзу.
Фазоларни қучасан,
Какку, каккужон, какку!

ҲАРФЕ, КИ МО МЕХОНЕМ

Шеъри **Г.Келдӣ**

Оҳанги **Ҷ. Обидпур**

1. Ҳарфе, ки мо меҳонем,
Ҳарфе, ки мо медонем.
Ҳамеша орад ба ёд
Як нишоне аз ҳаёт.
2. Ҳарфи О мисли кулча,
Ҳарфи Б ранги дӯлча,
Ҳарфи С чун дастпона
Ҳарфи Ш мисли лола.
3. Ҳарфи В ранги айнак,
Ҳарфи Ж чун тортонак,
Агар ҳарфҳоро донем,
Ҳама дунёро донем.

МУНДАРИЧА

Муқаддима	4
-----------------	---

ЧОРЯКИ ЯКУМ

Қоидаҳои сурудхонӣ	5
Гимни давлатии Республикаи Ўзбекистон. Шеъри А. Орипов.	
Оҳанги М. Бурҳонов	6
Таваққуфҳо	9
Себҳои нақш. Шеъри Р. Толиб. Оҳанги Н. Норхўчаев	10
Мактаби мо. Шеъри Н. Розик. Оҳанги А. Меликов	11
Ба хотир оваред	12
Таваққуф (пауза)-и чоряк ва нимчоряк	13
Фирӯза. Оҳанги Ғ. Рӯзибоев	14
Ватан. Шеъри Озармехр. Оҳанги Н. Норхўчаев	15
Рустам Абдуллоев	17
Баррача. Шеъри Й. Сулаймон. Оҳанги Р. Абдуллоев	18
Ҳаракатҳои дирижёрӣ	20
Куртаам. Шеъри П. Мўъмин. Оҳанги Д. Зокиров	21
Боронак. Шеъри Қ. Ҳошимӣ. Оҳанги Қ. Яҳёев	22
Худатон ёбед	23
Чамолак аз гули лола. Шеъри Қ. Ота. Оҳанги Н. Норхўчаев	23
Машқ месароем	25
Саволҳо оид ба чамъбасти чоряк	26

ЧОРЯКИ ДУЮМ

Дафта (ансамбл)-и сарояндагон	27
Олтин пахтаи - оппоғим. Шеъри П. Мўъмин.	
Оҳанги Н. Норхўчаев	28
Дафта (ансамбл)-и навозандагон	29
Уфори 3 (ракси духтарон). Оҳанги халқӣ	30
Иқболатро сароям, Ватан	31
Ўзбекистон кемаси. Шеъри Ё. Мирзо. Оҳанги И. Ҳамроев	31

Муаллим. Шеъри М. Мирзоев. Оҳанги Н. Бобокалонова	33
Фарҳод Алимов	35
Қанди сафедам. Шеъри П. Мўъмин. Оҳанги Ф. Алимов	36
Андозаи се чорякӣ	37
Асбобҳои мусиқии миллимон	38
Ин асбобҳо чӣ тавр навохта мешаванд?	38
Орзуҳои Соли Нав. Шеъри П. Мўъмин. Оҳанги Я. Шварс	39
Офтобаки зарринрӯ. Шеъри Н. Розик. Оҳанги Қ. Рустамова	40
Барф. Шеъри Зулфия. Оҳанги Ш. Ёрматов	41
Саволҳо оид ба ҷамъбасти чоряк	42

ЧОРЯКИ СЕЮМ

Муҳофизони ояндаи Ватан	43
Марш. Оҳанги Қ. Бизе	43
Суруди аскарӣ ҷавон. Шеъри С. Барноев. Оҳанги С. Ҷалил	44
Шунавед ва ёбед	46
Воситаҳои ифодаи мусиқӣ	47
Оҳанги Хоразм. Оҳанги халқӣ	48
Ўзбегимдан айланай. Шеъри Ҳ. Раҳмат. Оҳанги Н.Норхўчаев	49
Аломатҳои динамикии мусиқӣ	51
Тоқӣ дўхтам. Шеъри Т. Тўла. Оҳанги М. Левиёв	52
Аломатҳои алтератсия	53
Диез	54
Гул терди гуллар. Шеъри П.Мўъмин. Оҳанги Н. Норхўчаев	54
Бемол	56
Орухон. Оҳанги халқии кароқалпоқ	57
Пудинаи боғӣ. Шеъри А. Воситзода. Оҳанги З. Шаҳидӣ	58
Порлар камалак. Шеъри Қ. Ҷабборов. Оҳанги Н. Норхўчаев	59
Бекар	61
Рақс. Оҳанги халқии ўзбек	61
Чароғаки раҳнамо. Шеъри А. Бобочон. Оҳанги Ш. Шарифов	63
Худатон ёбед	65
Саволҳо оид ба ҷамъбасти чоряк	66

ЧОРЯКИ ЧОРУМ

Банд ва нақарот	67
Валси баҳор. Оҳанги М. Мирзоев.....	68

Наврӯз. Шеъри Н. Чӯраҳонзода. Оҳанги Ч. Обидпур	69
Бо нота сароед	70
Ҳабибулло Раҳимов	71
Том бошида қизғалдок. Оҳанги Ҳ. Раҳимов	72
Ман ғунча ҳастам. Шеъри Н. Нарзуллоев. Оҳанги Ҳ. Раҳимов	73
Оҳангсози рус Пётр Илич Чайковский	75
Пурсишҳо. Шеъри Ч. Ҳошимӣ. Оҳанги Ч. Обидпур	78
Суруди бачагии хушбахт. Шеъри Ҳ. Муҳаммад. Оҳанги Н. Норхӯчаев. 80	
Мувофиқи андозаҳои ин порчаҳои суруд хатҳои зарба (такт)-ро	
гузошта бароед	81
Аъло меҳонем. Валси баҳор. Суруди арча	82
Маҷор ва минор	83
Дар хотир доред	84
Салимҷон-нимҷон. Шеъри П. Мӯъмин. Оҳанги А. Муҳаммедов	84
Бибигул. Оҳанги халқии қароқалпоқ	85
Сеовозӣ	86
Парда ва нимпарда	87
Саволҳо оид ба ҷамъбасти чоряк	88
Зафар. Оҳанги халқӣ	89
Лайлак. Шеъри Уйғун. Оҳанги Ғ. Қодиров	90
Гардуни сегоҳ. Аз мақоми «Сегоҳ»	91
Самои дугоҳ. Оҳанги халқӣ	92
Ҳой лола. Оҳанги халқии ўзбек	93
Наврӯз омад. Шеъри Ё. Хўҷаев. Оҳанги Л. Мучдабоева	94
Кабӯтари ман. Шеъри У. Раҷаб. Оҳанги Т. Сатторов	96
Бозғашти сарбоз. Шеъри А. Қодирӣ. Оҳанги А. Солиев	98
Бобом удуғ ёшида. Шеъри Э.Раҳимов, оҳанги Ғ.Қодиров	99
Ўзбекистонам. Шеъри С. Кенча. Оҳанги А. Амонов	101
Фохтак. Шеъри Тўлқин. Оҳанги И. Ҳамроев	102
Ҳарфе, ки мо меҳонем. Шеъри Г. Келди. Оҳанги Ч. Обидпур	103

HAMIDULLA NURMATOV, NADIM NORXO'JAYEV

MUSIQA

3-sinf uchun darslik
(Tojik tilida)

Qayta ishlangan 6-nashri

Мутарчим Ҷ. Эшонқулов
Муҳаррир О.Камолов
Муҳаррири бадеӣ Ш.Мирфаёзов
Муҳаррири техникӣ Х.Ҳасанова
Саҳифабанди компютерӣ Ҳ.Шарипова

Литсензияи нашриёт АИ № 290. 04.11.2016.

Ба чопаш 14-уми апрели 2019 иҷозат дода шуд. Андозаи 70x90^{1/16}.
Кегли 14. Гарнитураи Arial Tj. Бо усули офсет. Ҷузъи шартии чопӣ 7,90.
Ҷузъи нашриву ҳисобӣ 9,0. Адади нашр 6851 нусха.
Супориши № 144.

Дар хонаи эҷодии табъу нашри "Ғ. Ғуломи"- и оҷонсии коммуникатсияҳои оммавии иттилооти назди маъмурияти Президенти Республикаи Ўзбекистон 100128., Тошканд, кӯчаи Лабзак, 86 чоп шудааст.

**Манзили мо дар интернет: www.gglit.uz
e-mail: info@gglit.uz**

**Ўадвали нишондиҳандаи ҳолати китоби
ба иҷора додашуда**

№	Ному насаби донишомӯз	Соли хониш	Ҳолати китоб ҳангоми гирифтани	Имзои раҳ- бари синф	Ҳолати китоб ҳангоми супоридан	Имзои раҳ- бари синф
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						

**Ўадвали нишондиҳандаи ҳолати китоби
ба иҷора додашуда**

Нав	Ҳолати китоб ҳангоми бори аввал супоридан
Хуб	Муқовааш бутун, аз қисми асосии китоб ҷудо нашудааст. Ҳамаи варақҳояш ҳаст, надаридааст, ҷудо нашудааст, дар саҳифаҳо навишт ва хатҳо нест.
Қаноатбахш	Муқова қач шудааст, қанорҳояш қоҳида, якҷанд хатҳо қашида шудаанд, ҳолати аз қисми асосӣ ҷудошавӣ дорад, аз тарафи истифодабаранда қаноатбахш таъмир шудааст. Варақҳои ҷудошудааш аз нав таъмир шудааст, дар баъзе саҳифаҳо хат қашида шудаанд.
Ғайри-қаноатбахш	Муқова хат қашида шудааст, даридааст, аз қисми асосӣ ҷудо шудааст ё ки умуман нест, ғайри-қаноатбахш таъмир шудааст. Саҳифаҳо дарида, варақҳо намерасанд, хат қашида, ранг карда партофта шудааст, китобро барқарор карда намешавад.